

Hódolat a főhadnagynőnek

EÖRSI ISTVÁN

Kezdetben (1977-78) magam is irkáltam abba a kollektív naplóba, amelyről Nadas Péter számolt be a 2000 első számában. Később kiszálltam a vállalkozásból, mert értesültem arról, hogy eszmefuttatásainkat nemcsak mi magunk élvezük, hanem a Belügy politikai munkatársai is. Nemrégiben – Nadas példáján felbuzdulva – előkotortam naplójegyzeteim másolatát, hogy valamiféle szöveget állítsak össze belőlük. Munka közben egy pillanatra sem feledkeztem meg a filológiai tisztességről. A filológiai tisztesség az íróktól azt követeli, hogy hányjanak fittyet neki.

Kornis Mityu engem is bevon a naplójába. Első érzelmem: a megindultság. A második: a kétely. Az ilyen kollektív napló nem szólhat magánügyekről (mert ezek magánügyek), és még kevésbé szólhat közügyekről (mert ezek közügyek). És ha naplóm színteret a két egymásba mosódó terület közti mindenki-földjére helyeznem? Akkor talán remélhetek valamit, ami ha nem is napló, de elmegy napló helyett. Eggyel több példányban készítem el a szöveget, és a fölösleget elküldöm levélnek. Ez utóbbi szándék azon nyomban leleplezi profi voltomat, vagyis romlottságomat: buzgókodásom számára rögtön magánközönséget toborzok, magánsiker elérése céljából. És még csak nem is szégyenlem ezt.

Részlet egy dokumentumból, melyet Hegyeshalomban állítottak ki 1977. dec. hó 22. napján a vámhivatal által eme napon „sajtóközölgazgatás felülvizsgálata miatt visszatartott sajtótermékekről”. A gépelés feladatát alulírott látta el.

„Az általam 1977. december 22-én behozott könyvek jegyzéke:
1. Prominent Hungarians, 2 példány, egyik ajándék. 2. Sárközi Máttyás: Csillagtúra. 3. Simone Weil: L'enracinement. 4. J. Loew: Elmélkedések Jézus Krisztusról. 5. Szolzenyicin: Cancer Ward 6. Jerzy Grotowski: Vers un Théâtre pauvre. 7. Jacques Loew: Beszélgetések. 8. Telos, folyóirat, 1975. évi 25. szám. 9. István Mészáros: Lukács' Concept of Dialectic. 10. Critique, folyóirat, 1976. évi 6. szám. 11. István Mészáros: Literature and Politics in a Post-Capitalistic Society, egy tanulmány különlenyomata, 4 példány. 12. The Nectar of Instructions. 13. Sartre: Un théâtre de situations. 14. Allen Ginsberg: Iron Horse. 15. Dictionnaire de l'art contemporain. 16. Sakharov Speaks. 17. Robert Creeley: The Finger. 18. Allen Ginsberg: Indian Journal. 19. Milovan Djilas: Die unvollkommene Gesellschaft. 20. John Keats: The Complete Poems. 21. Gleb Struve: Russian Literature under Lenin and Stalin, 1917-53. 22. Gyula Borbándi: Der ungarische Populismus.

A felsorolt könyvekre írói és fordítói munkámhoz, továbbá az írók számára nélkülözhetetlen tájékozódás céljából van szükségem.

Hegyeshalom, 1977. december 22.

Eörsi István.”

Megjegyzések: 1. Az eredeti jegyzékben egyéb tételek is szerepeltek, például egy könyv Van Goghról (festő), egy Klee-album (szintén festő), több múzeumi kiadvány, továbbá egy Webster-szótár – ezeket a vizsgálat vezetője, egy igen rokonszenves, halk szavú, kimondottan kulturális érdeklődésű egyén visszaadta.

2. Ugyanez az igen rokonszenves személy biztosított arról, hogy mindez csak formáság, valamennyi könyvemet visszakapom.

3. Néhány könyv csodával határos módon elkerülte a fent említett, igen rokonszenves személy figyelmét. Felsőrolásukat tapintatból mellőzöm.

4. A vizsgálatra este tizenegy és hajnali fél három közt került sor. Minthogy reggel fél hétkor indultam útnak Stuttgart környékéről, a jegyzőkönyv-készítés idején meglehetősen álmos voltam, de arra a fáradtság ködén át is emlékszem, hogy nagyon jólesett az a szeretetteljes, mondhatni gyöngéd hang, ahogyan a hatóság képviselője beszélt velem. Amikor fél hétkor hazaértem Belgrád rakparti otthonomba (Komárom táján ugyanis lerobbant a kocsim), már nem is gondoltam elkobzott könyveimre. „Csak a szépre emlékezem” – dúdoltam a liftben.

Pótlólag eszembe jut: az igen rokonszenves hivatalnok bocsánatkérő nyomatékossgal hangsúlyozott kötelességének parancsszavára belepillantott kéziratomba is, és éppen *Heinével Hamburgban* című – azóta megjelent – dolgozatomba mélyedt bele. Pajzán fejcsoválással bökött rá arra a kitételre, mely szerint Heinének „Már a francia – német határon alaposan feldúlták holmiját a vámosok, őt azonban nem túlzottan izgatta ez, hiszen, *Ami csempészárú van velem, azt én a fejembe rejttem*”. Elmagyaráztam, hogy az idézett szerző már több mint száz éve halott, de szintén írással foglalatzkodott, és ebből talán levonható az a tanulság, hogy a vámosok és az írók érdekellentéte örök emberi konfliktus. Beszélgetőtársam rövid tünődés után egyet-nem-értésének adott hangot: ha a vámos jól végzi a dolgát, és az író is ezt teszi, akkor nem lehet köztük ellentét. Elmagyaráztam neki, hogy a vámos, ha jól végzi a dolgát, elveszi az írótól a könyveit, az író pedig, ha jól akarja végezni a dolgát, elolvassa a számára szükséges könyveket. Ellenvetéseim hallatára beszélgetőtársam belemélyedt a gondolataiba, és a későbbiekben elő sem bukkant onnan.

A Szabad Európa egy kis színesében elújságolta, hogy Anita Ekberg mennyire lecsúszott, elhízott, elszegényedett. Utolsó férje mindenét elvitte, kétszer kirabolták, és most kénytelen valami müncheni lokálban vonaglni, és még erre is csak néhány napos szerződés kötelezi. Nagyon jól emlékszem Anita Ekberg világtörténelmi jelentőségű kebleire. A víg hangú bemondó nyiszlett kis férfiú lehet, teli bosszúvágygal és aljas kárörömmel.

A bennem mélyen rejő epikus azt súgja, hogy meséljem végig múltkor elkezdett vámhistoriámat. Nos hát: másfél hónappal könyveim eldobása után levelet írtam az Országos Vámparancsnokságnak, és kértem, hogy adják vissza valamennyiüket. Helsinkire hivatkoztam, az eszmék és információk szabad áramlásáról szóló egyezményre, amelyet a magyar kormány is támogatott, továbbá arra, hogy a magyar értelmiség (és általában: a politika és társadalomtudományok iránt érdeklődő lakosság) hátrányos helyzetbe kerül, ha nem olvashatja el mindazt, amiről véleményt kell formálnia. (Abban az értelemben is *kell*, hogy megkövetelik tőle.) Postafordultával visszakaptam huszonkét könyvet, de Szolzsenyicin *Rákkórháza*, a *Szakharov Speaks* című kötet, Gyilasz *Unvollkommene Gesellschaftja*, Borbándi Gyula *Der ungarische Populismus* és – ó jaj! – Gleb Struve kétkötetes műve, a *Russian Literature under Lenin and Stalin* a kincstár birtokában maradt, minthogy – és most tátsd el a szád, figyelmes olvasó – „sajtóközigazgatási szempontból nem vámkezelhető”. Kigúvadó szemmel bámultam a papírt: huszonöt éve kísérletezem írással, de ilyen értelmetlenül csodálatos szintagmát nem sikerült kiagyalnom, pedig még a félabszurd drámában is utaztam. A kifejezés azt sugallja, hogy én rettenetesen szerettem volna a mondott könyveket vámkezelteni, de ez lehetetlen, mégpedig „sajtóközigazgatási szempontból”. „Akkor – ha ez valóban elkerülhetetlen – vámkezeljék más szempontból” – gondoltam. A papiruszt az ajtófélfámra szögeztem, és korábbi érveimet megismételve fellebbezést fogalmaztam az Országos Vámparancsnokságnak, arra is kérve a tisztelt címet, hogy szíveskedjék, a törvényes előírásoknak megfelelően, feltüntetni az eljárása alapjául szolgáló paragrafust. A válaszból, mely nem sokáig késlekedett, megtudhattam, hogy a szóban forgó öt könyv nyíltan vagy burkoltan a haladás, a béke és a szocializmus ellen irányult, és ezért „sajtóközigazgatási szempontból ellenséges tartalmúnak minősül”. Minthogy sem közkönyvtári, sem könyvtári forgalomba nem kerül-

hetnek, és minthogy „A történelmi, társadalmi tudományos tevékenységet végzők részére az arra illetékes szervek által behozott anyag meghatározott feltételek mellett rendelkezésre áll”, és „A vámszervek a hatályos rendelkezések értelmében vámvizsgálat alkalmával sajtóközigazgatási ellenőrzést is végeznek”, „Az ön által behozott sajtótermékek – mivel a belföldi forgalom számára nem vámkezelhetők – megsemmisítésre kerülnek”. Az iratot révedezve a másik alá szögeltem. A hatósági szervek álláspontjának törvénytelenége immár nyilvánvalóvá vált. A „vámkezelhetőség” kecses fogalma a szöveg szerint csupán a belföldi forgalomba hozandó árukra terjed ki; én azonban nem akartam forgalomba hozni a behozott könyveket. Továbbá: a „hatályos rendelkezések” kifejezés nem csillapíthatja tudásszomjamat, mely éppen az idevonatkozó paragrafusokat habzsolná magába. Ráadásul mind az eredeti határozatot, mind a fellebbezésemre adott választ dr. Légrády Ilona főhadnagy írta alá. Nagyon szeretném, ha dr. Légrády Ilona, akit halk szavú, karcsú, barna hajadonnak, netán fiatalasszonynak képzelek el, meghívna teára, és én a békés teagőzből felpillantva körülnézhetnék a meghitt könyvtárteremben – mert feltételezésem és reményem szerint itt szolgálnák fel nekünk a teát –, és a látványtól felindulva végigtáncolhatnék dr. Légrády Ilona főhadnaggal a tömött könyvsorok előtt, miközben Gyilasz cinkosan rámcacsintana, és Struve mindkét kötete felágaskodna izgalomban a polcon.

Ma találkoztam Dalossal, és Harasztiról beszélgetve, akit mellesleg kedvelek, megjegyzem, hogy „Nagyon nagy várakozással tekintek írói múltja elé”. Ezen persze röhögtünk, noha éreztük, hogy a megfogalmazás formája vidámabb, mint a tartalma. Mert tegyük fel, reménykedve, hogy tévedtem, és Haraszi írói jövője árnyékba borítja múltját – már az is elkeserítő, hogy feltételezésemnek realitása van. A húsz-harminc éve működő művészek nagy többségének eredeti töltése elapadt, feltöltődésükhöz hiányzott az intellektuális vagy morális áramforrás. A legszembeszökőbb tehetségek – Juhász Ferenc és Jancsó Miklós – vagy tíz évvel ezelőtt elhunytak, és vidéken vannak eltemetve, csupán szürke alteregójuk jár-kelet köztünk, vagy házmesterkedik politikus-fenekekben, személyesen szedve a borsos kapupénzt. (Ez utóbbi megjegyzés nem Jancsóra vonatkozik.) A fiatalokat pedig, akik túl későn születtek ahhoz, hogy pályára léphessenek a Szoc Reál Budapest színeiben, és ezért később semmi szín alatt nem léphettek pályára, az a veszély fenyegeti, hogy már a telítettségi állapot elérése előtt kiürülnek.